

Proměny manželství

Albrecht Schwenk

Dříve než se budeme věnovat hlavnímu tématu, musíme více porozumět specifice manželství a vyjasnit si výchozí otázky. Co způsobuje, že se muž a žena navzájem hledají? Jestliže pozorujeme vyrůstajícího malého člověka, pak vidíme, že dítě sice ví, že je chlapec nebo děvče, současně se však děti navzájem vnímají jen jako lidé, jiné pohlaví ještě není v popředí. To se mění přibližně od jedenáctého nebo dvanáctého roku života a často to začíná silným odporem. Dívky ve třídě drží spolu, chlapi také a jedna strana vnímá druhou kriticky. „*Pořád říkají, že jsou lepší, ale jen se vytahují!*“, slýcháme v páté třídě.

Přesto pak u někoho dříve, u někoho později nastoupí doba, kdy je přitahován druhým pohlavím a tato přitažlivost může zcela ovládnout duši až do té doby, kdy se bouře citů začne projasňovat a lze navázat trvalý životní vztah. Co nás to tak přitahuje k tomu druhému, co prožíváme jako obohacení nikoli pouze v osobním vztahu, ale též při spolupráci v zaměstnání, v umělecké činnosti i při zcela náhodném setkání na cestě atd. ?

Je to pocit doplnění, nalezení něčeho jiného, co já právě nemám. Nejprve to hledáme v duševní oblasti, v určitých schopnostech, v temperamentu, až poznáme, že toto doplnění spočívá mnohem hlouběji, ve vrstvě, které si často naprosto nejsme vědomi. Jen se podívejme, kolik věcí je v životě určováno tímto vztahem mezi pohlavími jak ve zlém tak v dobrém, kolik požehnání vychází z harmonického manželství a kolik rozčarování a poranění ze ztroskotaného vztahu! Tato silná bolest vyjadřuje, kolik požehnání, štěstí a opory člověk hledal a nenalezl.

Vlastní příčinou hluboké vzájemné přitažlivosti pohlaví je zkušenost doplnění v oblasti, kterou nezvládám vůbec nebo jen velmi málo. V naší nejvnitřnější podstatě, v našem Já, nejsme ani žena, ani muž, ale vždy člověk. Toto lidství však musíme vytvářet na zemi, v životě, a tu jsme nejprve jednostranně zbarvení, jakoby v přestrojení. Doplnění tím druhým přichází jako vysvobození a poskytuje možnost vytvoření „úplného člověka“. Lidé, kteří jsou velice erudovaní a čistí, mohou úplné lidství rozvinout vlastní silou, ze své „nadpohlavní“ duchovní podstaty. Jeví se pak také ne příliš „mužsky“ nebo „žensky“. To je však výjimka a nehovoří proti základní myšlence manželství. Zpravidla potřebujeme k doplnění toho druhého, ač to přirozeně nevede každého k manželství. Doplnění je pak hledáno jinak.

V manželství se vytváří společná bytost, která vzniká jako „nový člověk“ mezi oběma v doplnění jejich jednostranností. Určitě děláme na této cestě teprve počáteční kroky, můžeme je však vykonat!

Je-li manželství bytostí, pak prochází jako každá bytost vývojem. Stále více sama sebe nachází, tak jako jednotlivý člověk se během svého života až do stáří stále více rozvíjí a zušlechťuje. Ne vždy se to v jednotlivých případech podaří, ale cíl to je. U vývoje jednotlivého člověka si můžeme všimnout, že je podněcován ze dvou stran. Z toho, co vychází z něho samého, a z toho, co na něj působí prostřednictvím přírody, kultury a lidí z jeho okolí.

V knize o manželské terapii „Vztahy mezi dvěma“ od Jürga Williho je to vyjádřeno takto: „*Manželství je často uzavíráno s předpokladem, že je statickým útvarem, který zůstává po*

všechny ty roky stejný a stejný zůstat musí... Ve skutečnosti to však není stav, ale proces. Mnoho (nikoli konstruktivních) konfliktů vzniká a udržuje se právě tím, že si partneři neodvažují tento vývojový proces připustit ze strachu, že zničí své původní štěstí. Manželství vyžaduje odvahu k pravé dynamice, k riziku svobody. Manželé musí být připraveni prožít své krize bez uhýbání. Patologický není nástup manželské krize. Patologické jevy v manželství mnohem častěji vznikají tak, že se manželé vyhybají těmto normálním a nevyhnutelným krizím růstu.“

Jaké jsou tedy charakteristické stupně vývoje manželství?

Celkově lze rozlišit tři období: fáze výstavby, střední léta a manželství ve stáří. (Vycházíme nyní při přesném líčení z „normálního“ manželství, které se nerozpadá krizemi nebo jimi není trvale zatíženo, stejné zákonitosti bychom však našli i v manželstvích extrémních, jen v podobě adekvátní dané situaci.) Fáze výstavby (nazývaná též produktivní fází): první roky manželství (délka je individuální, většinou asi 13 – 20 let) jsou zcela vyplněny společným překonáváním životních úkolů. Oba společně rostou, mají k sobě důvěru a pocítují potvrzení svého manželství v tom, jak utvářejí svůj život. Zvenčí přichází mnohé, co musí být řešeno ve dvojici. Ukončení vzdělání jednoho nebo obou partnerů, nalezení povolání, dosažení určité pozice, na které se dá dále stavět, vytvoření vlastního prostředí, které je výrazem páru a zároveň zpětně formuje jeho život. V životě jednoho pro druhého se oba cítí šťastní a doplnění. Narodí-li se děti, mnohé se změní, zejména postavení toho partnera, který se věnuje převážně dětem (většinou ženy). V této situaci je rozhodující, aby to viděl a uznal i ten druhý, jinak snadno dochází k oslabení hodnoty prvního partnera, které se potom podprahově vyrovnává na jiných místech (např. tím, že žena činí o dětech důležitá rozhodnutí a vědomě si to vychutnává). Přesto je manželství ještě ve fázi výstavby, usiluje se o dosažení dalších cílů, vše je plné života. I když snad občas vznikne napětí, jsou oba ještě přesvědčeni o velikosti a důležitosti svého úkolu a dosahují harmonie. Existuje však skryté nebezpečí, že v úkolech, které oba překonávají, vidí již samo manželství a že neutuchající činnost, stále nová starost o děti, o zaměstnání atd., o níž oba spolu hovoří, je považována za jediné pouto manželství.

To se potom projeví v následující, střední fázi manželství: životní cíle jsou z velké části uskutečněny, nejvyšší pozice v zaměstnání možná ještě zdolána není, ale je již zřejmé, které stupně jsou ještě dosažitelné, dům je postaven, okruh přátel vytvořen, stejně tak rodinné zvyklosti, děti pomalu vyrůstají a vyžadují vlastní svobodný prostor. Vůbec vzniká pocit, že člověk již zná život, že sny jsou uskutečněny a nebo s konečnou platností vzdány. Může se rozhostit určitá prázdnota: Tohle už tedy byl život? Zmeškal jsem snad něco, co už nelze dohnat? Jdu snad už jen vstříc (nejasně tušenému, avšak ještě nepřiznanému) stáří? U toho z manželů, který se staral hlavně o rodinu, to může vést ještě k dalším potížím. Má nacházet nové, uspokojující úkoly, které by byly hodnotné i pro něho samého. Často však právě toto přináší silné uspokojení a osvěžení. Všechny tyto procesy mohou manželství ohrožovat, protože přirozená soudržnost je mnohem menší než v letech výstavby — „bylo by také opět možné se rozejít“. Počínající vyhlídka nevyhnutelného stárnutí může dát vzniknout silné touze dohnat to, co jsme ještě v životě neprožili. Partner je často spatřován jako příčina našich vlastních neshod, jeden nebo oba se cítí v dosavadním manželství omezováni a často se navazují mimomanželské vztahy.

Pro oba je nyní důležité, aby se podívali na své manželství novými očima, nově stanovili práva a povinnosti, zrušili zastaralé a ustrnulé způsoby chování. Aby promysleli, zda vedle toho množství vnějších záležitostí nepřichází často zkrátka vnitřní, duchovní život: Je tedy důležité bytost manželství poznat úplně novým způsobem. Zdá se, že tato střední fáze

manželství je vlastně jeho prověřovací dobou. Mladická čínorodost a zamilovanost, které kdysi manžele spojovaly, již dozněly. Manželství už existuje jen proto, že ho svobodně chtějí, učí se druhého milovat novým způsobem, vážít si jeho bytosti, pociťovat doplnění v období zralého života, svobodně a přece vřele.

Když skončí roky aktivního života, většinou s koncem zaměstnání nebo intenzivní práce po zaměstnání, nadchází období manželství ve stáří. V popředí již nestojí postavení ve společenském okolí, úkoly a smysluplný život si musíme nacházet sami. Teď musíme zvládnout stáří a nemoc, ba i vyhlídku na smrt. Bylo-li snad manželství ve střední fázi zpochybněno, nyní se oba partneři, jejichž horizont i síly se zužují, znovu semknou a na dominanci získává většinou žena. Jiným způsobem se toto nové semknutí odehrává v harmonickém manželství, ve kterém byla vždy blízkost, i při možné vnější vzdálenosti.

Vyvstávají dva obrazy (a různé přechody mezi nimi). Manželství, které jakž takž drželo pohromadě: oba se potřebují, jsou spolu sehraní, ale vlastní vřelé pouto zde již není, žijí v ustavičné válce o malichernosti, vzájemně se kritizují, ale též podpírají, jeden nemůže dost dobře žít bez druhého. Jiné, zralé manželství: oba hledí vděčně, zmoudřele na prožitý život, oceňují dosažené, mají pochopení pro nedokonalosti. Takoví lidé jsou požehnáním pro své okolí, vyzařují klid a mír, stojí stále trochu „nad“ pouhým pozemským životem, často jejich tváře získávají určitou podobnost, jako „jeden člověk“.

Shrňme to: Manželství je bytost, a tak má jeho vývoj vlastní zákonitosti, prodělává fáze klidu a zátěže, proměňuje se. Když je jednotlivý člověk vystaven zátěži, má tendenci všechno ještě lépe zorganizovat a je pak hrdý na to, jak se podařilo i tuto výjimečnou situaci zvládnout. Je to však iluze, protože požadavky jsou vždy výzvou k proměně, avšak my raději zůstáváme takoví, jací jsme. Při první nové zátěži je to ještě možné, když se však nečekaně přidá druhá a třetí, nemůžeme zůstat takoví jako dřív, jinak bychom onemocněli. Musíme se zastavit a pojmout svůj život jinak. Totéž platí pro manželství. Jednotlivá stádia vývoje přinášejí nové úkoly a zátěže, které mohou být nečekané. Jestliže se jich manželé nechápou s plným vědomím a sami jim nedávají tvar, ztratí manželství svou živost, ztuhne, „onemocní“, protože takové oslabení vnitřní živosti, úcty a lásky není ničím jiným než nemocí. Jestliže si však oba partneři počínají uvědoměle, jestliže si upamatovávají světlo a vřelost, která je vedla k sobě, jestliže se učí vidět a chápat toho druhého znovu zevnitř, jestliže si poskytují nové volné prostory a přebírají nové zodpovědnosti, jestliže nově prožívají lásku k tomu druhému a cítí tu bytost, kterou společně mezi sebou vytvořili a která by se chtěla změnit, bytost, která je víc než jednotlivec, pak naleznou cesty, kterými vést manželství do dalšího vývojového stádia.

Celkově se tyto tři stupně manželství, které jsme vylíčili, jeví jako jednotný vývoj (i když se to neprojevuje vždy tak typicky): první fáze výstavby a produktivity podstatně formuje tělo manželství, kritická střední fáze svými zkouškami vytváří z procesů duševního umírání duši manželství a jestliže se to podaří, může se ve starém manželství duch manželské bytosti viditelně projevit.

Rozhodující při těchto proměnách je to, zda jsme schopni s vnitřní hlubokou úctou postihnout zcela reálně bytost druhého partnera a potom toho věčně lidského v manželství: velkou pomocí v této věci je sňatek, který povzbuzuje právě tyto síly prostřednictvím Krista. Neboť Kristus je úplný člověk, „druhý Adam“, který znovu vědomě vytvořil to, čeho bylo u „prvního Adama“ dosaženo ještě ve snu, ne však individuálně. Sňatek však není jednorázovým aktem, má smysl jen tehdy, když je začátkem celoživotní náboženské praxe, která dále posiluje tyto síly, spojení s Kristem.

Z němčiny přeložila Blanka Kynčlová.